

L'Església de Barcelona a l'Antic Règim

La realització d'un projecte d'investigació sobre la trajectòria històrica de l'Església de Barcelona representa, sense cap mena de dubte, un esforç considerable, d'una magnitud enorme. Per dur a terme aquesta investigació, Joan Bada ha buidat, analitzat i explotat una massa documental sorprenentment abundosa: no s'ha limitat només als riquíssims fons de l'Arxiu Episcopal de Barcelona, que són l'eix vertebrador del llibre, sinó que també ha utilitzat material inèdit d'altres dipòsits eclesiàstics (Vaticà, Episcopal de Mallorca, Catedral de Barcelona, i d'altres que corresponen a diversos ordres religiosos), i civils (Històric Nacional, Ministeri d'Assumptes Exteriors, Corona d'Aragó, Assumptes Exteriors de París, etc.). En aquesta mateixa línia, el plantejament pretén ser omnicomprensiu, des de la cúspide diocesana, representada pel bisbe Pau Schar, fins les actituds religioses del poble fidel, passant per la composició del clergat secular i regular, les institucions eclesiàstiques i la problemàtica pastoral, en un període cronològic d'una alta conflictivitat política i ideològica.

En aquest plantejament trobem una de les virtuts del llibre i, potser, una de les seves fragilitats. Per una banda, la proposta d'integrar la visió de la realitat històrica en un conjunt coherent, però per l'altra, la dificultat insuperable d'ocupar-se amb la mateixa profunditat d'una temàtica tan dilatada. D'aquesta manera, si el treball ofereix aportacions suggestives sobre aspectes poc tractats de la història eclesiàstica juntament amb noves discussions de problemes més clàssics, el text resulta, en canvi, a vegades, excessivament enumeratiu, construït a base de lleus apunts i petites notícies sobre qüestions que exigirien un tractament més substantiu.

El llibre va del cim fins a la base. En primer lloc, ens presenta el bisbe Pau Schar, el pensament del qual es basa en tres característiques essencials: il·lustració, reformisme, episcopalisme. Però, si bé la seva obra reformista es va confirmar amb alguns resultats (la seva preocupació per l'educació i la catequesi, el mecenatge sobre la Biblioteca del Seminari i el seu paper decisiu en la creació de la Biblioteca d'Autors Catalans), les difícils circumstàncies polítiques li van impossibilitar un treball continu a causa, sobretot, del seu exili doble després de l'ocupació francesa i durant el trienni liberal. En qualsevol cas, va deixar proves de la seva moderació en les posicions que adoptà: defensor d'una Església independent, en harmonia amb l'Estat, va acatar, sense presentar resistència, el jurament constitucional, i mostrà la seva hostilitat contra el moviment dels «malcontents» o «agraviats», a la vegada que s'oposava amb decisió al liberalisme radical, en tant que fos enemic de l'Altar i el Tron.

Si el primer capítol es dedica a l'anàlisi de la figura complexa de Pau Schar, altres apartats completen l'anàlisi conjuntural, i s'estenen sobre l'actitud del clergat de la diòcesi barcelonina davant els problemes plantejats pels canvis accelerats de la situació política. Es passa revista al paper del clergat en la resistència antinapartista, al col·laboracionisme afrancesat, a les relacions delicades amb les autoritats constitucionals del Trienni, a la mínima incidència diocesana de la guerra dels «agraviats».

Potser la part del treball que ofereix més novetats és la dedicada a l'estudi de les estructures de la diòcesi de Barcelona. Aquí, l'autor s'endinsa en el camí de la història social de l'Església, utilitzant els nous conceptes i abordant els nous temes que ha posat en circulació la més recent historiografia europea. Un inventari utilíssim de les parròquies, centres de vida

monàstica o conventual, i d'altres llocs de culte (capelles, oratoris, ermites) li serveix a l'autor per introduir l'anàlisi del clergat secular i regular, una anàlisi que ofereix un panorama molt complet de la procedència geogràfica (essencialment catalana, com era de preveure), la seva distribució (amb el predomini del clergat regular), la seva formació (un clergat relativament il·lustrat i inquiet), els seus conflictes (enfrentant els seculars amb els regulars, o els rectors amb els vicaris). Cal destacar l'atenció que es concedeix a l'evolució de la població eclesiàstica, submergida en un procés de recessió, tant per la caiguda de les vocacions com per l'increment de les secularitzacions, i tot plegat a causa, segons l'autor Joan Bada, de la pressió ambiental i les precàries condicions de vida dels eclesiàstics. Aquest darrer punt ens fa descobrir, però, una de les mancances de l'obra: la desatenció a les bases econòmiques del bisbat, les seves propietats i altres fonts de finançament, l'estructura dels seus ingressos, la distribució dels recursos entre els membres de la comunitat eclesiàstica, les prioritats en l'orientació de la despesa. Un capítol complementari dedica una atenció específica a la trajectòria del Seminari Diocesà (a partir de les constitucions del bisbe Valladares), la composició i actituds (enfrent del bisbe, dels rectors i de les autoritats municipals) del capítol de la Catedral, i especialment l'evolució del Sant Ofici a Barcelona. Les causes del Tribunal, en aquest període final (1790-1820) afectaren, sobretot, els delictes d'heretgia, sol·licitud i lectura o la difusió de llibres prohibits (entre d'altres, escrits de Voltaire i Rousseau), abans que el règim constitucional suprimís el Tribunal definitivament a la diòcesi de Barcelona, on no es van instaurar les Juntas de Fe que hi havia a d'altres llocs, potser per decisió pròpia del bisbe Schar, o potser per la presència de l'exèrcit francès d'ocupació.

Dins aquest esperit de renovació conceptual i temàtica es pot emmarcar l'extens capítol dedicat a la vida religiosa, on s'inclouen, a vegades d'una manera no gaire ben limitada, l'acció pastoral de l'estament eclesiàstic i les actituds dels fidels pel que fa a la pràctica religiosa i la conducta moral. L'anàlisi de la pastoral ens

l'Església de Barcelona
en la crisi de l'antic
règim (1808-1833)

COL·LECCIÓ SANT PÀCIA
FACULTAT DE TEOLÒGIA
DE BARCELONA
EDITORIAL HERDER

permet albirar, d'una manera desigual, l'exercici institucionalitzat de la caritat, la voluntat educativa i, sobretot, la preocupació per la predicació ordinària o extraordinària a través del privilegiat instrument contrarreformista que eren les missions. La sensibilitat col·lectiva dels fidels es manifesta en la fortalesa de determinades devocions (particularment les eucarístiques) o en l'aparició de nombroses associacions pietoses de laics (només esmentades en el llibre, mentre esperem una necessària investigació sobre les seves intencions, funcions i integrants), fets que contrasten amb el descens del compliment pasqual (dins el debat sobre el presumpte procés de descristianització), o l'auge de l'anticlericalisme, predicat a la premsa, al teatre i dins les societats secretes del moment.

Les conclusions recullen el judici matissat sobre la personalitat del bisbe Schar, la valoració del clergat diocesà tenint en compte el context polític i eclesiàstic, que no sempre és capaç de captar el signe dels temps, i l'opinió, que encara s'ha de dibuixar més, sobre els fidels dividits entre la devoció i la rutina, entre les sòlides realitats del passat i l'atzarós pluralisme del futur.

En definitiva, un llibre rigorós i ple d'informació, un text ric i ple de suggerències, una visió totalitzadora que ens situa en una cruïlla, a partir de la qual poden sortir nombroses investigacions que ajudin a completar els nostres coneixements sobre la història de l'Església catalana de l'Antic Règim.

Carlos Martínez Shaw

Joan Bada, *L'ESGLÉSIA DE BARCELONA EN LA CRISI DE L'ANTIC RÈGIM (1808-1833)*, Facultat de Teologia/Ed. Herder (Col·lecció Sant Pàcia), Barcelona, 1986, 687 pp.